

Енглеска краљица Јелисавета и граф од Есекса, то је био и остаће велики мотив разних писаца, историчара, биографа, ~~романтичара~~ <sup>драматичара</sup> драмских писаца. Јелисавета значи владавину велике политике, великог културног престижа и сваковрсних чуда и покора. Јелисавету карактерише јак ум, челична воља, силна смелост и уједно хистерија у поносу и личним жељама. Сад мушкарац и државник ретког ранга, сад мушкобања и стратег или кабинетски интелектуалац, сад жена и романтик. У руци, сад ~~нож~~ перо и књига, сад ратни план за флоту, сад љубавно писмо, сад нож. Граф од Есекса, ерл од Есекса, само је једна од "фигура" великог Јелисаветиног доба, иако је био дворанин и љубимац или љубавник краљичин, затим врста побуњеника, најзад крвава жртва.

У Лесинговој Хамбуршкој драматургији, међу критикама за другу половину године 1767-ме, има много страница посвећених драмама које се односе на случај краљице Јелисавете и ерла од Есекса. Не само Енглези, доста француских и шпанских писаца обрађивали су ту тему, и то почевши од друге деценије 17-ог века дакле ускоро по смрти Јелисаветиној. Занимљиви је поменути: међу Енглезима се тек под крај 17-ог века нашао писац, Џон Бенкс, који је ушао у тему без резерви, радио донекле бар са документима. Лесинг наводи да је о делу Џона Бенкса писао и Волтер <sup>и дао</sup> дајући израза великом свом незадовољству због сцене у којој Јелисавета удара шамар графу од Есекса. Бенкс је радио са документима, а документи кажу да је Јелисавета многе ~~стр~~ необичне ствари радила, јер је имала смелости да покуша да их ради. <sup>и</sup> ~~Те~~ је документе истражио и испипао, боље него ико до данас, модерни енглески ~~писац~~ <sup>и биограф</sup> ван и ванредан и особите врсте историско-биографски уметник есејист, Л. Стрејчи. После његовог дела Јелисавета и Есекс не може више бити сумње никакве да је Јелисавета, било то или не било лепо у драмској сцени, да је она као одговор на један смелији ишпад Есексов починила на Есексу оно што је тако одвратно <sup>дано</sup> ~~уништило~~ Волтеру. Чинила је Јелисавета то исто, и горе од тога, и над другима, и не горима од графа од Есекса.

Стрејчи се прочуо, и <sup>написао</sup> ~~видео~~ <sup>написао</sup> силне преводе својих историјских биографија, са своје две књиге: Знаменити викторијанци и Краљица Викторија. Та су два дела истакла ~~крупног~~ <sup>Викторија</sup> уметника у сликању и стилу, и ~~не на~~ <sup>Викторија</sup> крупног националног историка, који са сложеним апаратом модерног историског писца, улази најрадије у мутне пограничне области, тамо где има да бистри ~~чисти~~ <sup>и</sup> чисти и ~~доказује~~ између двога, између две чињенице, две струје, два века, две ~~и~~

индивидуалности. <sup>Он</sup> ~~Стрејчи~~ <sup>2.</sup> ~~питсећа~~ нас Србе на нашег нацконалног историка Слобо-  
дана Јовановића. Врста драмских талената и један и други, <sup>отпуца</sup> отишли су ~~сасир~~ са си-  
гурним инстинктом, не у драму, него у историју. Драма над драмама, то је историја.  
Јер је политички и државни живот сплетка над сплеткама, сукоб над сукобима;  
јер су краљеви и великаши драмска <sup>авана драмски</sup> ~~клица над клицама, свим драмским~~ клицама.  
Оба та писца пишу <sup>набави</sup> из заседе која се налази историске правде ради, тачно на сре-  
дини између два историска дуеланта <sup>они</sup> које имају да обраде. ~~да да~~ Разилазе се та  
два писца на тачци уметничке имажинације. Слободан Јовановић складније изво-  
ди синтезе из многих детаљних анализа. Драмски акцент је код Јовановића у ~~дра~~  
~~ма~~ <sup>драмски</sup> ~~човечном~~, у оном што је јаче од науке. Стрејчијев <sup>авантиту</sup> акцент је више на ~~анали~~  
тичком него на романтичном и хуманом. Наравно, без романтике нема уметничког  
писања. Стрејчи не промаши никада <sup>анализа му је гласно метафоричка;</sup> сцену, слику, табло, само што у ~~табло~~ <sup>сцене</sup> убацује  
фигуре <sup>Бек</sup> које је пре тога до прозачности ишчијао, којима је свирепо претражио  
све ~~цене~~ на души и савести. Не само да је Стрејчију потребан сваковрсти ма-  
териал из архива и библиотека <sup>тако</sup> ~~тако~~ му је перцептивна природа и разу-  
ма и маште — потребна му је <sup>силесија</sup> ~~силесија~~ сићушних података, препричаваних багате-  
ла, домаћих навика извесне личности, ситних сплетака, ~~оно~~ ~~не~~ савремених оговара-  
ња и интимних "знања" пријатеља и непријатеља. Не може се рећи да Слободан  
Јовановић презире овај реквизит. Али он, што би рекао есејист Маколе / у есеју  
~~о~~ ~~писању историје~~ / боље "администрира" пограничне области између дискретног  
и индискретног. Стрејчи је свиреп историк и свиреп уметник.

<sup>24</sup> ~~Чело~~ Јелисавета и Есекс писано је, због временске уда-  
љености предмета, са далеко више труда и напора него раније биографије, али  
ми бисмо рекли да је ~~и~~ <sup>био</sup> сјајни Стрејчи, ипак сјајнији ~~био~~ у Викторијанцима  
и у Викторији. <sup>Мизодрабан је</sup> ~~Кривица је, мислимо ипак више до Јелисавете и Есекса него до~~  
~~Стрејчија. Стрејчијева авирена~~ ~~пинцета~~ воли да рашчијава карактер. А Јелиса-  
вета је била стихија не карактер, а Есекс није био ни стихија ни карактер.  
~~Друго нешто је био~~ у Викторијанцима, кардинал Манинг, и ~~опри~~ <sup>мизодрабан је</sup> дуготрајни свирепи  
његов дуел са несрећним кардиналом Хуманом. И ~~друго нешто је била~~ суд опету  
Викторијанцима <sup>судбина трагичног генерала Гордона, и његов такође дуготрајни,</sup>  
мучни и узалудни двобој ~~из~~ из Египта са једним упорним државником енглески-  
ким у Лондону. <sup>Још је суд</sup> ~~су~~ се трли и поткопавали велики ретки карактери и још ~~још~~  
19<sup>ог</sup> века, које је Стрејчи боље разумевао.

Викторијанска епоха, иако је прошлост, толико је  
скорашња прошлост да од ње има непрестано изданака, одјека, сенки, Још је ~~дети~~

делимично у традицији енглеског друштва поштовање формалности. Још је занимљив тип буржуја који се диже, и може дићи до племића. Још излази пред очи Викторија на престолу, а око ње свет строго поређан у друштвене редове, и строго пажљив на своје спољашње и унутрашње дужности. Строго маркирани људи на први поглед: да су они то и то, поседују то и то, опште са себи равнима тима и тима, имају у реду "пасош за небеско царство потписан од архиепископа Кентерберijsког", како каже на једном месту у својој преписци дама из викторијанске епохе, госпођа Едварда Твислтона. Још има старих људи који се са поносом или тугом опомињу да су били поданици или чиновници славне краљице енглеске и царице индијске, мале, угојене Викторије, заљубљене у свога мужа, методичног Немца Алберта, блапословене многим децом и унучадма, увек савесне и брижне, не одвише и досадно интелектуалне, једном речју, моћне и срећне владарке, како ју је добро замислио, у једној причи Џозефа Конрада, један од њених бакарно жутих поданика са азијских острва.

Нашао је Стрејчи и за Јелисаветино доба врло много сваковрсне грађе, јер је то, 16-ти век, било доба енглеског ренесанса. Йуди су били културни, писали су и бележили, неговали позориште и друштвени саобраћај; постојале су разне институције, одржавао се ред у држави. Али ипак, и уза све податке, људе из тог удаљеног доба тешко је, и можда немогућно разумети. "Ми те људе знамо, али их не разумемо". Осети то и читалац Стрејчијеве књиге. Енглески ренесанс је додуше истицао типичне црте те појаве: бујан полет у културном животу, у знања сваке врсте, уједно и страст за живљењем пуног и раскош-кошног живота, али сем тога, у Енглеској Јелисаветиног доба осећао се и та-лијански ~~завлашћени~~ <sup>дух</sup> укус за недоследностима и неодговорностима. Ценили су ~~Енглески~~ махове и контрасте. Енергије се неговале не савлађивањем сукоба у човеку, него баш избацавањем супротности у живот и у поступке. Све личности у Стрејчијевој књизи, главне и споредне, доказују да су контрасти у природи и у мани-рима ~~човека~~ били нарочито развијани. Од краљице Јелисавете, па до целата који је у Тауеру секао главе, а затим на коленима молио жртву за опроштење, сви су били и брутални и деликатни, и побожни и развратни, и израђени и примитивни. У политици, у судовима, у литератури, нарочито је негован неки поступак збуњи-вања тачног и нетачног, како би се затим са више виртуозности расправљало ~~пра~~ <sup>ва</sup> и ~~приро~~ <sup>ва</sup> са богзна којим околинским бравурама довршивали државни и лични процеси. Поводом чувеног процеса против личног лекара Јелисаветиног, доктора Лопеза, покрштеног Јеврејина избеглице из Шпаније, који је, наравно, платио ~~главу~~

главом своју недоследну политику, а можда и недоследно суђење — пише Стрејчи: "Влада је могла доказати што је год хтела. Могла је прикачити кривицу десеторици невиних људи са највећом лакоћом. И тако је и радила, <sup>28</sup> је то био начин ~~да~~ да прави кривац — који може бити међу десеторицом — не умакне"... Заиста је тешко данашњем човеку, писцу или читаоцу, разумети шта је у оно доба значио морал. Људи су били високо образовани, говорили више језика с лакоћом, писали писма која и данас задивљују духовитошћу и стилем, неговали уметност, а уједно с лакоћом отсецали главе, вешали, и једва обешеног човека скидали с вешала и черечили га. Лопез је мучен, и умро страховитом смрћу, наравно на потпис и жељу краљичину пре свега; а она је затим била необично милостива према његовој удовици, и до гроба носила на прсту прстен Лопезов који је био поклон Лопезу од шпанског краља, Јелисаветиног ~~крвног~~ непријатеља.

2 Стрејчи је портрету Јелисаветином поклатио све своје снаге и умећа, огромну историску ерудицију, фину критичку интелигенцију, умешност сликања и оживљавања. Убацио је у њен живот и поступке све елементе из којих се затим могло у неком правцу закључивати и искључивати. Страховит посао одабирања, контролисања, синтезе. Па ипак је пуно тама, <sup>и</sup> неизбежних тама. Многу тајну је однела собом у гроб та жена која је била не само чудна и чудо, него у неком смислу право чудовиште; у којој се укрстили били сви таленти и сви мањци; која је била ненормална испод и изнад линије; која је била мушко и женско, и затим ниједно од двога. Кћи по злу и по добру чувеног краља енглеског Хенрика VIII, једно од његових незаконите деце од једне од његових незаконитих жена, од Ане Болин, Јелисавета је наследила ~~та~~ демонска наслеђа. Већ споменути чувени есејист, лорд Маколе, који је имао симпатија за лозу Тудора, а особито за грандиозну шекспировску фигуру Хенрика VIII, доста једноставно резимира Јелисаветину природу у огледу у којем покушава оцртати <sup>нама</sup> ~~како~~ би неки будући историчар имао ~~оцртати~~ портретисати Хенрикову кћер. "Видели бисмо тада Јелисавету у свима њеним слабостима и моћима, опкољену лепим фаворитима којима никада није веровала, и мудрим старим државницима које никада није отпустила — <sup>како у себи спаја најсупротније особине својих родитеља: таштину допадања, ђудљивости и ситне пакости</sup> ~~Ане~~ Ане, и поносити, одважни дух Хенрика VIII..." У Стрејчију је сада дошао тај даровити историк-биограф, <sup>ако се сравни</sup> ~~сравни~~ Портре Јелисаветин знатно је појачан у колориту и рељефу, <sup>29</sup> ~~сравни~~ са оним што је видео и написао Маколе; <sup>29</sup> ~~знатно~~ попуњен Стрејчијевим резултатима анализе и Стрејчијевим моћним уметничким изразом. Формула Јелисаветина осложила

се у сваком смислу. Несумњиво елитна и даровита у основи природа Јелисаветина била је истовремено скроз изопачена. Недоследност краљичина ишла је преко нај-фантастичнијих граница по себи недоследне природе човечје. Маколе је признао Јелисавети мушкост једног Хенрика VII; а по Стрејчију, једини кључ за разумевање њене недокучне моћи и њених немогућних али ипак позитивних тактика, лежи у њеној женскости. Јелисавета, по свима документима које држи Стрејчи, владала је с помоћу неодлучности и недоследности; а само жена, рекли бисмо и ми са Стрејчијем, може од врдања начинити врсту распореда ствари и врсту економије у енергијама које раде на неком циљу. "По неком дубоком инстинкту, она просто није била у стању стати чврсто одлучена уз ма коју ствар. А ако би стала, одмах је свом силом почињала да противуречи својој одлуци, а затим да још са већом снагом противуречи својој противуречности. То јој је била природа, да плочи, кад је мирно морем неодлучности, а ако се дигне ветар, да се као без живота превађује од једне на другу страну. Да је било друкчије, да је у смислу опробаног начина људи од акције била надра решити се за једно и држати се тога, она би пропала..... Њена женскост ју је спасавала. Само је жена у стању тако бестидно да оклева и мења држање, само је жена у стању да се тако савршено без скрупула откида од последњег кончића не само постојаности, него и достојанства, части и најобичније пристојности, само да би избегла страховиту нужност да стварно и истински донесе неку одлуку. Али, треба додати: није увек било довољно само женско избегавање, потребна је била и мушка храброст, мушка енергија... И те и оне особине је имала. Али сва корист од њих је била за њу — и ту лежи последњи парадокс њеног успевања — у томе, да је била доста јака да са непоколебљивом истрајношћу свакад окрене леђа јачини." Овај одломак приказује уосталом и нешто од Стрејчијеве природе; нешта слично по упереној консеквенцији Јелисаветиној. Стрејчи цеди документе, цеди личност коју обрађује, цеди свој аргумент.

Као владар Јелисавета је, рекли бисмо, много пута била женско; али као природно биће она није била жена. Тај сукоб чини нам се, Стрејчи није довољно аналисао, а Јелисавета је са тим сукобом наступа да безмало у свима државним и личним пословима. У сваком моменту њених ђуди, њеног колебљивог али и рачунског затезања ствари, сакривања трагова онога што мисли и намерава; а такође и у свакој њеној јарости и наглини, могу се наћи потези мушке одлучности и потези женске себично опрезне непостојаности. Није чудо што су тако противуречна мишљења историчара о њој. Једни тврде да је била сва у рукама државника виговаца, наследника политике њеног оца; други тврде



милошник привезало уз њу, младо или старо. Владарка моћне државе, а у младости и лична појава, имала је Јелисавета низ најбољих просаца међу владарима, имала низ обожавалица, али се ~~никода~~ није удала, и није ни са једним љубавником имала деце. Као и код њеног оца, љубавници су, најчешће, мање или више право пролазили, особито ако су уз љубав додали неку политику. На супрот Катарини великој или Кристини шведској, које су у љубавном животу биле доследно жене, и чешће мешале политику и љубав, Јелисавета то није учинила једаред у животу. А кад се несрећни Есекс, увређен и намучен Јелисаветиним поступцима, стао <sup>далеко од ње</sup> интересовати за политику, занесрећу своју још и врло неозбиљно и недоследно, Јелисавета му је дала отсећи главу. Политику је краљица стављала далеко изнад љубави, и краљевски казнила љубавника који се дрзнуо да буде нешто друго осим љубавника, удварача, фаворита, шта ли је заправо био несрећни граф <sup>од Есекса</sup>.

~~Шта је то~~ Шта је стварно љубав, са оним неизрециво привлачним и уједно болним у њој, то Јелисавета вероватно никада није познала. Граф од Есекса излази понајстварнији ~~и~~ њен љубавник, најстварнији по дуготрајној вези, по заплетеним односима који су најзад дојадили обема странама. И по томе што је Есекс, изгледа, задавао понекад одиста врсту осећајних <sup>Јелисаветин</sup> ~~страдања~~ <sup>от</sup> Једном, када га је била конфинирала у палату Јорк, зато што је почела да сумња да <sup>от</sup> ради против ње као краљице — осетила је одједаред бол и мучење, дигла се неодољиво и отишла к њему, и остала тамо необично дуго. С тим, наравно, да је Есекс наставио своје заточење, и с тим да се никада неће сазнати, тврди Стрејчи, шта се тамо говорило и дешавало. До данашњег дана се држи легенда о прстену — то је у многим драмама о Јелисавети и Есексу главни мотив — који је Есекс носио, по тајном договору с Јелисаветом, у смислу том да му тај прстен у случају ма какве беде има спасти главу. <sup>да</sup> ли му је кад спасао главу и колико пута, у она времена кад је глава била најјевтинија ствар на човеку, не знамо. Свакако је <sup>прстен</sup> ~~промашио~~ <sup>Есексов</sup> сврху онда кад је глави Јелисавета попретила. Прстен упућен краљици из тамнице у Тауеру, стигао је тобоже касно због неке интриге, сувише касно, после погубљења. Легенда и драме кажу да је Јелисавета, после погубљења Есексова, осетила јад какав никада, заволела Есекса тек тада и волела га до смрти. Није немогућан тај детаљ. Јелисаветина романтика није могла без целата. Шекспир и његова романтика нису бадава везани за доба Јелисаветино.

О владарским способностима Јелисавете говори сва историја оног сјајног доба које је везано за њено име и за њену владавину.

Сјај тога доба особен је као и краљица која му је име дала. Он се не састоји у великим војним победама, састоји се од духовних тековина, дипломатских успеха, од престижа. Јелисавета није волела рат, а још мање волела давати новац за рат. Из једне велике победе над шпанском армијом Вукла је <sup>она</sup> Јелисавета камате целог века. Филип II шпански, стар и болестан и већ умирући, није губио испред очију визију своје несудбине невесте, несудбоног савезника, сестре по престолу, и тешког непријатеља, и наређивао је, уз звуке побожног певања пред олтаром, да се опрема пета армија против Енглеске. И опет је победила Јелисавета гордог Филипа II шпанског. Филип је ~~надажно~~ умро не изговоривши последњу и отсудну реч заповести својим бродовима. Каже Стрејчи за тог мрачног и загонетног владара да је умро "у екстази и мучном немиру, апсурдан и велики, срећан и бедан, страхан и свет." Слично Шпанији, и Ирској, вечито побуњеној, држала је Јелисавета стално у збуњености, или ју је обуздавала и побеђивала са релативно незначителним трошком у новцу и војништву. И затим још награђивала ~~свој или оног свог~~ <sup>набој / свог</sup> љубавника или штићеника високим местом Лорда изасланика у Ирској. На том месту <sup>се налазио</sup> је био и раскошни и елегантни граф од Есекса, и то пред заход своје звезде. Отпутовао је у Ирској већ у крајње затегнутим односима с краљицом, и није испунио ниједно своје обећање: није покорио устанике, није поубијао вође, <sup>како је то</sup> и још је започео невешто и безмало смушено, да прави неку политику, и да што је је било нарочито осетљиво за Јелисавету, да у те планове увлачи и шкотског краља. <sup>Шкотска, политичар Марк Сидни, отац Јелисаветин! Велика сјајна особина</sup> Изгледа да је Есекс био више увучен у ту авантуру него што ју је сам хтео, али Јелисавета није знала шта је то <sup>су</sup> олакшавна околност, нарочито онда кад је у питању била спољна политика. Јелисавета је онај велики владар Енглеске који је први осетио да је моћ државе у ~~веној~~ <sup>веној</sup> апсолутној само онда моћ ако је апсолутна надмоћ на све стране. У унутрашњој политици се и може грешити, у спољашњој не. ~~Јелисавета~~ Она Јелисавета, додуше немаце, и неће их имати, али ~~и~~ краљ Шкотске неће бити краљ Енглеске.

За добру унутрашњу политику и владавину имала је Јелисавета разних квалитета, а пре свега оно чиме је у Енглеској од вајкада најпре могао постати популарним и вољеним: ~~владар~~ <sup>владар</sup> осећала је тачно шта осећа енглески грађанин. Има на тој тачци сличности између Јелисавете и чувеног енглеског државника и министра <sup>18-ог</sup> века, В. Пита. Кад је исто тако чувени отац В. Пита, за заслуге <sup>своје</sup> <sup>своје</sup> <sup>своје</sup> граф од Чатама, узвикнуо је ~~Пита~~ В. Пит да је срећан што није најстарији син свога оца, што ће дакле моћи говорити и борити се из Доњег дома. Јелисавета, пуна параде и позе пред страним претставницима стра

страних држава у Лондону, у унутрашњој <sup>и</sup> ~~владавини~~ <sup>типу</sup> ~~је~~ волела ~~директан~~ контакт са грађанима, волела <sup>много</sup> да је ~~у~~ уз њу пук, а не племићи. И била је популарна, и остала то. <sup>Краљица Лиза</sup> ~~Queen Bess~~ било је <sup>и</sup> ~~њено~~ популарно име у народу у оно доба, и остало је и до данас. Пре неколико година, у издању Јеврејског историског друштва у Лондону, изашла је занимљива књига Л. Волфа о процесу лекара Лопеза и о Јеврејима ~~и о Јеврејима~~ "који су живели у Енглеској добре краљице Лизе". Пук и Јевреји слагали се ~~онда и сада~~ са добром краљицом <sup>и у томе</sup> Лизом да доктори и љубавници немају да се плету у политику.

<sup>и</sup> ~~Међу~~ <sup>и</sup> ~~разним~~ <sup>и</sup> ~~истакнутим~~ <sup>и</sup> ~~личностима~~ у књизи Стрејчијевој најистакнутије ~~месте~~ <sup>и</sup> ~~имало~~ <sup>и</sup> ~~би~~ <sup>и</sup> ~~да~~ <sup>и</sup> ~~буде~~ <sup>и</sup> ~~би~~ <sup>и</sup> ~~имао~~ <sup>и</sup> ~~морао~~ <sup>и</sup> ~~бити~~ <sup>и</sup> ~~лепи~~ <sup>и</sup> ~~Роберт~~ <sup>и</sup> ~~ерл~~ <sup>и</sup> ~~од~~ <sup>и</sup> ~~Есекса~~. Испао је међутим далеко слабије израђен од ~~Јелисавете~~. ~~Тако је морало бити.~~ <sup>и</sup> ~~Да је~~ <sup>и</sup> ~~Стрејчи~~ <sup>и</sup> ~~имао~~ <sup>и</sup> ~~за~~ <sup>и</sup> ~~задатак~~ <sup>и</sup> ~~да~~ <sup>и</sup> ~~ради~~ <sup>и</sup> ~~културну~~ <sup>и</sup> ~~слику~~ <sup>и</sup> ~~Јелисаветиног~~ <sup>и</sup> ~~доба~~, <sup>и</sup> ~~доба~~ <sup>и</sup> ~~најоригиналнијих~~ <sup>и</sup> ~~духова~~ <sup>и</sup> ~~енглеских~~ <sup>и</sup> ~~од~~ <sup>и</sup> ~~Џона~~ <sup>и</sup> ~~Дона~~ <sup>и</sup> ~~и~~ <sup>и</sup> ~~Франсиса~~ <sup>и</sup> ~~Бекона~~ <sup>и</sup> ~~па~~ <sup>и</sup> ~~до~~ <sup>и</sup> ~~Шекспира~~, <sup>и</sup> ~~доба~~ <sup>и</sup> ~~бриљантних~~ <sup>и</sup> ~~типова~~ <sup>и</sup> ~~тадашњег~~ <sup>и</sup> ~~високо~~ <sup>и</sup> ~~културног~~ <sup>и</sup> ~~и~~ <sup>и</sup> ~~отменог~~ <sup>и</sup> ~~друштва~~, <sup>и</sup> ~~Есекс~~ <sup>и</sup> ~~би~~, <sup>и</sup> ~~као~~ <sup>и</sup> ~~један~~ <sup>и</sup> ~~од~~ <sup>и</sup> ~~тих~~ <sup>и</sup> ~~типова~~, <sup>и</sup> ~~сигурно~~ <sup>и</sup> ~~добрио~~ <sup>и</sup> ~~свој~~ <sup>и</sup> ~~печат~~ <sup>и</sup> ~~и~~ <sup>и</sup> ~~своју~~ <sup>и</sup> ~~на~~ <sup>и</sup> ~~у~~ <sup>и</sup> ~~правој~~ <sup>и</sup> ~~сразмери~~ <sup>и</sup> ~~са~~ <sup>и</sup> ~~његовим~~ <sup>и</sup> ~~одемом~~. Али Стрејчи је радио у ~~свакој~~ <sup>и</sup> ~~биографију~~ <sup>и</sup> ~~Јелисаветину~~. Есекс се ~~и~~ <sup>и</sup> ~~јавља~~ <sup>и</sup> ~~као~~ <sup>и</sup> ~~случајни~~ <sup>и</sup> ~~љубавник~~ <sup>и</sup> ~~моћне~~ <sup>и</sup> ~~краљице~~. Али како је тај ~~случајни~~ <sup>и</sup> ~~љубавник~~ <sup>и</sup> ~~значио~~ <sup>и</sup> ~~највећу~~ <sup>и</sup> ~~романтику~~ <sup>и</sup> ~~Јелисаветиног~~ <sup>и</sup> ~~живота~~, <sup>и</sup> ~~натурао~~ <sup>и</sup> ~~се~~ <sup>и</sup> ~~Стрејчију~~ <sup>и</sup> ~~задатак~~ <sup>и</sup> ~~да~~ <sup>и</sup> ~~од~~ <sup>и</sup> ~~Есекса~~ <sup>и</sup> ~~начини~~ <sup>и</sup> ~~јунака~~, <sup>и</sup> ~~хероја~~ <sup>и</sup> ~~једне~~ <sup>и</sup> ~~краљевске~~ <sup>и</sup> ~~драме~~. Међутим, <sup>и</sup> ~~херојског~~ <sup>и</sup> ~~маха~~ <sup>и</sup> ~~и~~ <sup>и</sup> ~~херојског~~ <sup>и</sup> ~~блеска~~ <sup>и</sup> ~~око~~ <sup>и</sup> ~~Есекса~~ <sup>и</sup> ~~нема~~. Стрејчи се <sup>и</sup> ~~досада~~ <sup>и</sup> ~~намучио~~ <sup>и</sup> ~~са~~ <sup>и</sup> ~~једним~~ <sup>и</sup> ~~безмало~~ <sup>и</sup> ~~клиничким~~ <sup>и</sup> ~~случајем~~. Педесет и три године <sup>и</sup> ~~стара~~ <sup>и</sup> ~~Јелисавета~~ <sup>и</sup> ~~заљубљује~~ <sup>и</sup> ~~се~~ <sup>и</sup> ~~у~~ <sup>и</sup> ~~младића~~ <sup>и</sup> ~~двадесетогодишњег~~. Али она је <sup>и</sup> ~~моћна~~ <sup>и</sup> ~~краљица~~ <sup>и</sup> ~~велике~~ <sup>и</sup> ~~државе~~, <sup>и</sup> ~~она~~ <sup>и</sup> ~~је~~ <sup>и</sup> ~~крепка~~ <sup>и</sup> ~~и~~ <sup>и</sup> ~~сјајна~~ <sup>и</sup> ~~умом~~ <sup>и</sup> ~~и~~ <sup>и</sup> ~~духом~~, <sup>и</sup> ~~гдине~~ <sup>и</sup> ~~се~~ <sup>и</sup> ~~не~~ <sup>и</sup> ~~осећају!~~ <sup>и</sup> ~~Шта~~ <sup>и</sup> ~~је~~ <sup>и</sup> ~~требао~~ <sup>и</sup> ~~постати~~, <sup>и</sup> ~~и~~ <sup>и</sup> ~~шта~~ <sup>и</sup> ~~је~~ <sup>и</sup> ~~постао~~ <sup>и</sup> ~~Есекс?~~ <sup>и</sup> ~~Љубавник~~, <sup>и</sup> ~~љубимац~~, <sup>и</sup> ~~фаворит~~, <sup>и</sup> ~~забава~~, <sup>и</sup> ~~играчка~~, <sup>и</sup> ~~или~~ <sup>и</sup> ~~прва~~ <sup>и</sup> ~~љубавна~~ <sup>и</sup> ~~горчина~~ <sup>и</sup> ~~у~~ <sup>и</sup> ~~животу~~ <sup>и</sup> ~~Јелисаветину?~~ <sup>и</sup> ~~Нико~~, <sup>и</sup> ~~па~~ <sup>и</sup> ~~ни~~ <sup>и</sup> ~~Стрејчи~~ <sup>и</sup> ~~не~~ <sup>и</sup> ~~зна~~ <sup>и</sup> ~~шта~~ <sup>и</sup> ~~је~~ <sup>и</sup> ~~управо~~ <sup>и</sup> ~~постао~~ <sup>и</sup> ~~и~~ <sup>и</sup> ~~био~~. <sup>и</sup> ~~Требао~~ <sup>и</sup> ~~је~~ <sup>и</sup> ~~од~~ <sup>и</sup> ~~њега~~ <sup>и</sup> ~~начинити~~ <sup>и</sup> ~~случај~~. <sup>и</sup> ~~Зер~~ <sup>и</sup> ~~око~~ <sup>и</sup> ~~којег~~ <sup>и</sup> ~~се~~ <sup>и</sup> ~~три~~ <sup>и</sup> ~~врти~~ <sup>и</sup> ~~сва~~ <sup>и</sup> ~~студија~~ <sup>и</sup> ~~и~~ <sup>и</sup> ~~сва~~ <sup>и</sup> ~~драма~~, <sup>и</sup> ~~требао~~ <sup>и</sup> ~~је~~ <sup>и</sup> ~~од~~ <sup>и</sup> ~~њега~~ <sup>и</sup> ~~начинити~~ <sup>и</sup> ~~случај~~. <sup>и</sup> ~~Нико~~ <sup>и</sup> ~~и~~ <sup>и</sup> ~~трагичног~~ <sup>и</sup> ~~јунака~~ <sup>и</sup> ~~и~~ <sup>и</sup> ~~трагедију~~ <sup>и</sup> ~~у~~ <sup>и</sup> ~~животу~~ <sup>и</sup> ~~једне~~ <sup>и</sup> ~~велике~~ <sup>и</sup> ~~и~~ <sup>и</sup> ~~ванредне~~ <sup>и</sup> ~~жене~~. <sup>и</sup> ~~Есекс~~ <sup>и</sup> ~~се~~ <sup>и</sup> ~~више~~ <sup>и</sup> ~~пута~~ <sup>и</sup> ~~залеће~~ <sup>и</sup> ~~да~~ <sup>и</sup> ~~се~~ <sup>и</sup> ~~војнички~~ <sup>и</sup> ~~прослави~~, <sup>и</sup> ~~да~~ <sup>и</sup> ~~као~~ <sup>и</sup> ~~војник~~ <sup>и</sup> ~~у~~ <sup>и</sup> ~~војску~~ <sup>и</sup> ~~за~~ <sup>и</sup> ~~краљицу~~. <sup>и</sup> ~~Не~~ <sup>и</sup> ~~успева~~. <sup>и</sup> ~~У~~ <sup>и</sup> ~~ствари~~ <sup>и</sup> ~~узајамног~~ <sup>и</sup> ~~односа~~ <sup>и</sup> ~~између~~ <sup>и</sup> ~~краљице~~ <sup>и</sup> ~~и~~ <sup>и</sup> ~~војске~~, <sup>и</sup> ~~још~~ <sup>и</sup> ~~мање~~ <sup>и</sup> ~~успева~~ <sup>и</sup> ~~да~~ <sup>и</sup> ~~постави~~, <sup>и</sup> ~~или~~ <sup>и</sup> ~~измисли~~ <sup>и</sup> ~~бар~~ <sup>и</sup> ~~пријатну~~ <sup>и</sup> ~~климу~~. <sup>и</sup> ~~Несугласице~~ <sup>и</sup> ~~расту~~, <sup>и</sup> ~~са~~ <sup>и</sup> ~~својим~~ <sup>и</sup> ~~млад~~, <sup>и</sup> ~~Есекс~~ <sup>и</sup> ~~се~~ <sup>и</sup> ~~умара~~. <sup>и</sup> ~~У~~ <sup>и</sup> ~~политичке~~ <sup>и</sup> ~~мреже~~ <sup>и</sup> ~~шта~~ <sup>и</sup> ~~га~~ <sup>и</sup> ~~гони?~~ <sup>и</sup> ~~Личан~~ <sup>и</sup> ~~план~~, <sup>и</sup> ~~друштво~~, <sup>и</sup> ~~потреба~~ <sup>и</sup> ~~новог~~ <sup>и</sup> ~~и~~ <sup>и</sup> ~~претећег~~ <sup>и</sup> ~~става~~ <sup>и</sup> ~~према~~ <sup>и</sup> ~~краљици~~ <sup>и</sup> ~~или~~ <sup>и</sup> ~~према~~ <sup>и</sup> ~~пријатељици~~ <sup>и</sup> ~~и~~ <sup>и</sup> ~~заштитници?~~ <sup>и</sup> ~~Ко~~ <sup>и</sup> ~~зна~~. <sup>и</sup> ~~Свакако~~ <sup>и</sup> ~~је~~ <sup>и</sup> ~~завера~~ <sup>и</sup> ~~у~~ <sup>и</sup> ~~којој~~ <sup>и</sup> ~~се~~ <sup>и</sup> ~~најзад~~ <sup>и</sup> ~~нашао~~, <sup>и</sup> ~~била~~ <sup>и</sup> ~~и~~ <sup>и</sup> ~~неозбиљна~~ <sup>и</sup> ~~и~~ <sup>и</sup> ~~безопасна~~ <sup>и</sup> ~~за~~ <sup>и</sup> ~~земљу~~ <sup>и</sup> ~~и~~ <sup>и</sup> ~~краљицу~~. <sup>и</sup> ~~Али~~ <sup>и</sup> ~~Јелисавета~~ <sup>и</sup> ~~је~~ <sup>и</sup> ~~била~~, <sup>и</sup> ~~како~~ <sup>и</sup> ~~рече~~ <sup>и</sup> ~~Шекспир~~ <sup>и</sup> ~~за~~

*find a King*; годило јој је да пресеца завере, да триумфује. За час, Есекс је суз-  
жањ у Тауеру и осуђен на смрт. Све до онога момента кад је, с главом на пању,  
избацио две у црвене рукаве обучене мишице за знак да је свршио молитву у се-  
би, и да секира може полетети — све досрти своје сиромаш Есекс није успео да  
буде господар ситуације, херојски јасан. Стално је чинио ~~уз нас~~ утисак не-  
чег несразмерног, невероватног, залуталог.

Граф од Есекса доиста није био ~~сасвим~~ <sup>ни</sup> човек енглес-  
ког ~~16-ог~~ <sup>16-ог</sup> века, ни дворанин краљице Јелисавете. По многим својим квалитетима јед-  
на од лепих и правих <sup>ренесансних</sup> фигура — ~~Августин~~ <sup>врло</sup> образован, врло отмен, врло до-  
бродушан да нешто предузима и ради — он је <sup>у свом</sup> вукао за собом ~~наслед~~ <sup>наслед</sup> ~~15-ог~~ <sup>15-ог</sup> века,  
био одвише витешки великодушан и отворен, ~~у свом~~ <sup>у свом</sup> мушром, лукавом, па и извитопере-  
ном свету ~~и друштву~~ у којем је живео, био још и човек "са слабом главом".

Ево га, Стрејчи, са својим одлучним потезом! Био је <sup>Есекс</sup> ~~леп~~ <sup>леп</sup> младић и отмен племић,  
а није био ни интелектуалац ни политичар, ниједно од двога што је, једно и  
друго, био скоро сваки човек у околини Јелисаветиној, и била Јелисавета ~~сама~~.

~~Није био ни~~ <sup>Бриџит</sup> војник. "Есекс није никада доказао дух војника, само укус за во-  
јевање". Тај укус је био разлог чудним <sup>несвојим</sup> романтичним немирима с мачем у руци.  
Есекс удара на Португалију ~~без~~ <sup>без</sup> нужде, он мрзи Италијане, нико не зна и не разу-  
ме зашто. То јест, Јелисавета је, ако ико, разумела и знала у чему је ствар: у  
томе да се Есекс <sup>и племенит дворанин</sup> ~~млад човек~~ <sup>млад човек</sup> успропије ~~и~~ да би био достојан своје високе и  
ласкаве везе, са краљицом, и да би ~~личности својеј~~ <sup>личности својеј</sup> и животу свом дао правац и  
печат лични. На жалост, величине у Есексу није било. Као толико пута, и ту је  
велика жена узела малог човека за љубавника. ~~није његовита~~. Ипак је Јелисавета  
тога свога љубавника увукла у историју за вечита времена: направила од његове  
збуњене завере дело издаје према земљи и владару, скинула му главу и начинила  
од њега јунака и мученика.

Међутим, у блиској околини краљичиној стојао је ~~је~~  
~~вено~~ <sup>Пуги</sup> далеко већи од Есекса <sup>Трпни, један који ће</sup> ~~често ко ће бити у отсудном моменту~~ <sup>који</sup> с рачунањком у  
руци контролисати Јелисавету као краљицу и државника, и ~~ко ће~~ <sup>који</sup> у отсудном  
моменту, ша кажемо благу реч, "сугерирати" Јелисавети шта има и мора радити.  
То је био краљичин секретар, <sup>и</sup> ~~пет~~ <sup>пет</sup> један Роберт, мали, грбави Роберт Сесил, Ка-  
же за њега Стрејчи: Сесил, "велики радник, рођен администратор, човек од ми-  
сли и пера, седи и ћути усред оне силовите галаме око њега: ~~био~~ <sup>био</sup> Есекса, шум  
и журба дворана, пароксизми Јелисаветине говорљивости". Друго, неко ко је  
био рангом виши од ~~је~~ <sup>је</sup> Сесила, а духом несравњено виши од Есекса, и ~~ко се~~ <sup>ко се</sup> звао

Франсис Бекон, потоња врло крупна личност енглеског мислилаштва, енглеске књижевности. Сирмах Есекс, сирмах иако је он ~~једно~~<sup>досто</sup> доста дуго времена био први од краљице најистакнутији, од краљице највољенији; иако је ~~никуда~~<sup>он Бекону</sup> био заштитник, ~~Бекон~~<sup>Бекон</sup> и помагао да ~~Бекон~~<sup>Бекон</sup> постане канцелар Јелисаветин. У Сесилу Јелисаветиног доба клијала је лоза породице великих енглеских државника. Роберт Сесил је то осећао; знао ко је он, а ко је Есекс, иако сјајни, и раскошни Есекс. Сесил није мрзио Есекса — права надмоћ никада не мрзи — али му је, изгледа, сметало или можда било жао што Есекс ужива тако много милости Краљичине, несравњено више него он. Бекон је био друга природа, ~~данашњега дана још не~~<sup>де</sup> потпуно објашњена природа. Змијски клизав, гладак и покретљив, отмен и елегантан, као и Есеки, али фигура чисто ренесансна по добру и по злу. Бекон додуше није заборавио оданост и срдачност и доброчинства Есексова, али, ~~амбициозан и горд се сам~~<sup>у</sup> ~~тога још и~~<sup>не</sup> ледено логичан, кад је видео да је Есекс проиграо својој пропасти, ~~ако није све што је могао, да га спасе, а мада је Есеки, није успео, отворено,~~<sup>не</sup> ~~помагао је од своје стране да се uklони сметања а затим да се склони и пеша,~~<sup>не</sup> ~~бог његова и на његову одговорност.~~

У тешким приликама, државним и ~~личним~~<sup>личним</sup> Есексу су недостајале идеје због "слабе главе", а недостајала му је и умешност због тога што није имао нескрупулозност свога времена, смелости ~~ренесансног човека~~<sup>правог и великог</sup>. Привудавим путањама није Есекс умео ићи, а за прав и један пут му је недостајала хладноћа ума и чувство реалности. "Есексу, његовим непосредним наглинама ... подједнако је несхватљиво било и стално практиковање неке дубоко прорачунате стратегије, ~~и~~ тренутно подвађивање обичног лукавства. Он који се увек налазио или у некој журби, или у неком сну, седео за столом не знајући шта једе и шта пије, одједаред престајао јести и пити да би се предао дугом апстрактном размишљању — тај Есекс, доброчинитељ, лишен зависти, одан и брижан пријатељ, искрен и прав више на етичкој основи него по храбрости, био је великаш и витез коме је недостајало интелекта и трезвености да постане државник, ~~достајало му темперамента~~<sup>не</sup> да буде ратник, најзад, недостајало му и праве пожуде да постане љубавник или бар велики удварач. Пун романтичних нагона и природних готовости, Есекс је био ~~сирман~~<sup>биза</sup> ~~готов~~ да свакоме буде помоћ и заштита, да се залеће у задатке или у исфантазиране подвиге, али је ~~ретко~~<sup>не</sup> успевао на делу, а етички сјај свога поступка тумачио као дело. И тако, сасвим у складу са својом племенитом природом, није успео ни да постане љубавник једне сексуално дегенерисане маторе жене. Умро је ~~сирман~~<sup>накратку</sup> Есекс погубљен не само од целата, него помало и од својих пријатеља и пријатељница. Прошао је кроз церемониозно погубљење онога доба са витештвом једног ранијег века, и са одабраним манирима ~~16-ог~~<sup>16-ог</sup>, ренесансног века Енглеске."

[illegible]

<sup>[Докондо]</sup> његовом, недокучивом духу суптилно и сјајну површину змије. Одистазмија је могла служити као његов знамен. То мудро, вијугаво опасно створење, плод мистериума и дивне земље. Музика свира, а велики тај гмизавац се усправља, диже главу, мирује, ослушкује, заљуља се у екстази — баш тако и мудри Лорд канцелар Бејкон у средини неке сјајне своје реченице, неке високе интелектуалне творевине задржава дах у раскошном блаженству, фасциниран слашћу самога стила. <sup>14</sup>Право дете ренесанса, његова многострукост није значила само даровитост и израђеност духа, него и израђеност живота. Дух његов се са уживањем кретао међу висинама и теоријама, али су ~~му~~ њему ништа мање била ~~и~~ драга и разноврсна уживања пролазне егзистенције: раскоши великашког живота, заплети дворских интрига, дивоте наштампаних текстова, рефлектовани зраци са парчића шареног стакла. ~~Као~~ сви највећи духови ренесанса, он је био, инстинктивно и дубоко у себи, артист".

Међу најсјајније појединости Стрејчијева <sup>с</sup>не књиге, бар по нашем мишљењу, долази силуета секретара Роберта Сесила, једине ~~дивно~~ доследно личности у оној гужви надметања са гениалним или ~~бар~~ лакомисленим недоследностима. Сесила је Стрејчи хтео, или можда и морао дати као силуету, јер је цео живот тог усамљеног, трудољубивог, изузетно паметног грбавка био силуета, значао заметак за потоњу чувену лозу Сесила, која од Јелисаветиног секретара, <sup>првог</sup> ~~Сесила~~ позније <sup>II</sup> ~~ерла~~ од Солзберија, до данашњих дана непрестано учествује у управљању Енглеском. И Балфур, у наредне дане, Сесил је по материној линији. Стрејчи је са љубављу и осећањем правог Енглезца за једног опет изузетно правог Енглезца цртао и сликао тог тихог, скромног, дубоког човека, ~~који се сам у себи и из својих сила усавршава~~. Дугим размишљањем и спорим дискретним посматрањем сагледа Сесил замршене нити политичког и државног живота нити које често плету неваљалци и неискрењаци, и на којима тек-тек па опет виси неки мртав пајак или нека празна мешина бивше величине. Али види Сесил да су те нити ипак ткиво живота нације, пређа кроз коју иде она једна главна нит која у једном добу значи главни ход историских ~~чињеница~~ <sup>чињеница</sup>, и коју сагледати и у својим рукама држати мора значити нешто велико и важно. Мали грбавко, увек сагнут над хартијама негде иза завесе догађаја, ухватио је, баш он лично, нит која ће после смрти Јелисавете, жене без потомства, везати два братска народа и довести на <sup>Енглеске</sup> престо, <sup>кога?</sup> ~~кога?~~ шкотског краља. Док је Јелисавета била у снази, за шкотског краља се ишло на губилиште. Помало је за тог шкотског краља умро и Есекс. <sup>на свом месту</sup> ~~Али~~ мудри Сесил је <sup>на свом месту</sup> ~~сачекао~~ <sup>био задржан, он сам за себе. Мисли је</sup> ~~час~~ <sup>који</sup> за ту националну политику. Седамдесетогодиш



15  
чудовиште, Есекс није издајник, <sup>15</sup>Есил није интригант, Бејкон није хуљински <sup>ки</sup>  
себичан и препреден, његова неосетљивост <sup>и</sup>и нелоајалност биле су пуне логи-  
ке и права". Умео је Стрејчи свугде остати веран својој строгој концизности  
у портретисању лица, а ипак израдити монументалну студију и платно о историј-  
ској прошлости Енглеске. Уметност Стрејчијева је у томе што је страшну ро-  
мантику Јелисаветиног доба приказао као реалан живот једне земље која је сва  
јединствена и нарочита, у којој је све друкчије но у целом свету, и врлина и  
порок, и власт и служба, и слобода и робовање, и писање и читање, и романтика  
и стварност.

Јанковски и Јанковић